

PATRIMONIUL CULTURAL NAȚIONAL, FACTOR AL CONȘTIINȚEI ISTORICE

Prof. VASILE DRĂGUȚ,
directorul Direcției Patrimoniului
Cultural-Național și
RADU FLORESCU,
din partea Direcției Patrimoniului
Cultural-Național

În cuvîntul de deschidere al acestei sesiuni s-a amintit că, de curînd, derivînd din Programul partidului, a fost adoptată Legea care reglementează situația patrimoniului cultural-național al Republicii noastre. Aș adăuga : elaborată sub directa îndrumare și supraveghere a conducerii superioare, această lege nu face decît să consacre, în primul rînd, aspectul și funcția de factor al conștiinței istorice, a ființei noastre spirituale a acestui patrimoniu.

Fără îndoială, și repet un adevăr general cunoscut și acceptat, caracterul de factor al conștiinței istorice, al conștiinței colective în general îl are patrimoniul cultural-național prin însăși natura bunurilor care-l compun. Valori întruchipate într-un suport material exprimînd o personalitate dată, dintr-o epocă și dintr-o cultură dată, bunurile care-l constituie sînt purtătoarele unor mesaje care înfruntă timpul și istoria și care trec din generație în generație, aș spune, anticipînd asupra celor cîteva gînduri pe care doresc să le prezint, sporînd și potețînd în decursul acestor treceri mesajele generațiilor trecute către prezent și către viitorime.

Fără îndoială, există o intenție inițială de comunicare, de transmitere a unui gînd, a unei intenții sau a unui mod de a înțelege lumea peste generații, peste limite de spațiu și timp pe care orice bun material de cultură o implică. Distingem, poate, cea mai veche intenție de acest fel atunci cînd apar primele bunuri materiale de cultură în materiale perene. Primul menhir, acea modestă dală gravată ridicată deasupra tumulului de la Hamangia a constituit prima încercare de a transmite dincolo de limitele generației și dincolo de limitele comunității în care a fost creat ceva, un conținut de conștiință, o credință și un gînd, poate chiar mai multe : o imagine reprezentativă pentru cel ale cărui rămășițe pămîntești zăceau sub mormînt.

Această primă intenție se manifestă, fără îndoială, mult mai pregnant în forme din ce în ce mai majore ale creației, în forme din ce în ce mai încărcate cu semnificație istorică. Aș aminti în acest sens un document binecunoscut, pisania lui Petru Rareș de la mănăstirea Probota, în care domnul vorbește despre dorința sa de a face un locaș de amploare împărătească și aș lega această inscripție de recenta contribuție a profesorului V. Vătășianu, care vedea în programul picturii religioase exte-

rioare a bisericilor moldovenești expresia gândirii politice și ideologice a aceluiași voievod Petru Rareș.

Fără îndoială — și de-a lungul secolelor faptul e confirmat —, orice mare creație, orice mare ctitorie câtă să vorbească generațiilor peste timp, peste spațiu, să statornicească niște valori perene pe care să le poată transmite cât mai departe, undeva unde, pentru moment, nici nu putem să ne imaginăm ceva. Dar pe măsură ce creația se adună și se statornicește, tocmai prin faptul că se poate statornici, că în formele acestea de patrimoniu are stabilitate și durată, ajunge să constituie un model. În această perspectivă m-aș întoarce din nou înapoi la cele câteva documente medievale care amintesc felul în care ctitori, domnii Moldovei și ai Țării Românești trimiteau pe meșterii pe care-i foloseau la modele, la lucrări realizate în timpul predecesorilor lor care să servească drept exemplu și călăuză pentru lucrările pe care le comandau. Este, fără îndoială, altă formă în care patrimoniul devine factor de conștiință istorică.

Izvor de inspirație, model, paradigmă cu valoare clasică, bunul de cultură servește creatorului ca să se ancoreze, să-și caute parametrii ancestrali ai identității sale și să se diferențieze prin elementul de originalitate pe care-l aduce.

Dacă în lumea intențiilor direct exprimate de bunurile din patrimoniu cultural-național lucrurile se pot încadra mai mult sau mai puțin sub aceste două mari categorii, există o lume la fel de bogată care uneori ne scapă și care este aceea a celor chemați să valorifice acest patrimoniu.

M-aș mărgini la un singur exemplu pentru a ilustra cât de vechi și cât de importante pot să fie aspectele acestei forme a conștiinței istorice legate de patrimoniu. Aș aminti numai că răsunetul nemaipomenit și valoarea pentru conștiința națională românească în curs de structurare, din perioada cuceririi independenței de stat, a descoperirii, către sfârșitul secolului trecut, a monumentului de la Adamclisi este vie și astăzi și poate tocmai acest lucru ne împiedică să vedem că — dincolo de erorile de săpătură făcute de Tocilescu, dincolo de erorile de reconstituire, care poate că au persistat pînă astăzi, dincolo de toate aceste lucruri care pot fi încă aduse în discuție și comentate — descoperirea a constituit un act de cultură major în măsura în care a tulburat conștiința contemporaneității, a provocat un flux de idei și de preocupări și a contribuit la regăsirea unei identități, atît de discutată atunci cînd teoriile roessleriene erau încă foarte actuale. Aș adăuga că preocupările care au continuat în legătură cu acest monument — și cu alte monumente înrudite sau contemporane — nu au făcut decît să exprime ridicarea la un nivel încă mai înalt al acestor exigențe legate de necesitatea de regăsire, de recunoaștere a unei identități culturale și sociale.

Orice investigație științifică în domeniul acesta nu exprimă decît nevoia unei generații de a găsi un nou punct de sprijin în trecut, o nouă legătură și, în același timp, un nou termen de diferențiere. Ne recunoaștem în strămoși și ne diferențiem de ei pe această cale. Acesta este motivul pentru care fiecare generație resimte nevoia propriilor ei

sinteze istorice, aș spune, nevoie mai acută în domeniul istoriei culturii decît în acela al istoriei pragmatice, a datelor și evenimentelor.

Din acest punct de vedere, poate, patrimoniul cultural-național al nostru, al țării noastre, al poporului nostru, îmbracă o valoare deosebită. Și aceasta nu numai pentru că are aspectul unui ansamblu de valori de un preț mare, caracterizate de trăsături originale, care ne sînt proprii și care ne definesc în perspectiva istoriei, ci și datorită unor circumstanțe istorice.

Una dintre aceste circumstanțe are un caracter mai general. Trăim o perioadă bîntuită de mari transformări atît în habitat, în obișnuințele de fiecare zi ale oamenilor, în felul în care este organizat teritoriul și locuirea, cît și în conștiință. Sociologii au acreditat, pentru a defini această situație, termenul de tranziență. În aceste împrejurări, patrimoniul constituie factor de stabilitate și de regăsire. Dar există o circumstanță istorică proprie soartei istorice a poporului nostru — lipsa sau sărăcia documentelor scrise, care să ne îndreptățească și să ne ajute în identificarea vechilor etape prin care am trecut, a vicisitudinilor care ne-au afectat dezvoltarea, a moștenirii strămoșești. Din acest punct de vedere patrimoniul nostru cultural vine să ne facă un serviciu imens nu numai științei, nu numai cercetării, ci conștiinței de sine a fiecăruia dintre noi și conștiinței de sine a colectivităților. El suplinește această informație care s-a transmis sărac prin tradiția scrisă, completată de aceea orală, printr-o tradiție de cultură. El vine să ne permită să reconstituim evenimente și procese care s-au pierdut de mult în negura vremurilor pe baza urmelor materiale pe care acestea le-au lăsat în sau deasupra pămîntului. Mai mult decît atît, ne permit, așa cum exemplul deja citat al profesorului V. Vătășianu ne-o arată, să reconstituim intenții și înțelesuri pe care nici un alt document, nici o altă mărturie nu le-a făcut să ajungă pînă la noi.

În încheiere aș cere îngăduința să mă refer la importanța legii de curînd apărute în acest an. Două sînt aspectele asupra cărora legea insistă și care interesează în mod deosebit această latură de factor de conștiință istorică a patrimoniului.

Unul este acela al evidenței bunurilor, lucrare care va sta la baza cunoașterii științifice integrale a zestrei noastre culturale, constituind în același timp un important instrument în politica de valorificare cultural-educativă a monumentelor și muzeelor, contribuind astfel la potențarea de factor de conștiință istorică a patrimoniului.

Aș vrea să subliniez aici doar o singură latură deosebit de interesantă a acestui aspect, și anume nu atît faptul că prin el asigurăm transmiterea către generațiile viitoare a valorilor pe care astăzi le cunoaștem și le prețuim, a celor care vor veni de acum înainte datorită strădaniei creatorilor și cercetătorilor, ci, în primul rînd, pentru că acest aspect ne permite pe căi indirecte, e adevărat, dar nu mai puțin importante, o mai bună cunoaștere a acestor valori și o reevaluare sistematică a lor. Pe aceste baze legea deschide perspective noi. Ea asigură, astăzi, cunoașterea într-un cadru stabil și sistematic a acestui patrimoniu și păstrarea lui. Pentru moment știm ce este și știm cum să-l păstrăm. Avem sprijinul forței de stat în acest sens și avem garanția că patrimoniul consti-

tuit cu sudoarea creatorilor din nenumărate generații și păstrat cu efortul oamenilor luminați și îndrăgostiți de cultura noastră nu va pieri prin neglijență și nepăsare. Aceasta este baza pentru forme de valorificare, pe care, aș îndrăzni să spun, pentru moment nici nu le putem imagina.

Aș vrea să amintesc doar trei sectoare în care această acțiune de valorificare superioară a patrimoniului se poate realiza.

Una este aceea a mijloacelor de comunicație în masă, care pot găsi în patrimoniul cultural-național temei pentru acțiuni variate și de răsunet profund. Alta este școala, învățământul de toate gradele, care prin formele cele mai variate, ieșind din cadrul clasei și al programei, pot să îmbogățească conștiința tineretului cu toată gama de valori pe care o cuprinde.

În sfârșit, ultima și poate nu cea mai puțin importantă în contextul vieții moderne este aceea a preocupărilor extraprofesionale și a participării publicului la opera de păstrare și valorificare a patrimoniului.